

Landbruget 1873.

Det forløbne Aar har paa flere Maader været et vanskeligt Aar for de danske Landmænd og stillet stærke Krav til disses Omsigt, Erfaring og Evner som Ledere af Arbejdet. Den ualmindelig vedholdende Regn fra Slutningen af August gjorde Kornets Indbjergning, Vintersædens Vægning, Rodfrugternes Optagning og flere af Efteraarets Markarbejder baade meget besværlig og meget vanskelig. Den i flere Egne følelige Mangel paa Arbejdere, navnlig i Foraarsmaanederne, den derved forøgede Arbejdsløn, og den Uro og Upaalidelighed hos Arbejderne, som følte sig stærkt i enkelte Egne, navnlig der, hvor enten store Extraarbejder bleve udførte eller hvor det socialistiske Røre havde banet sig Vej, lagde end yderligere Vanskeligheder i Vejen. Men dog maa Aaret 1873 kaldes et godt Aar for Agerbruget og Landmændene, baade paa Grund af de Fremskridt, det i flere Retninger har ført med sig, og paa Grund af Aarsudbyttet.

Vel har Aaret ikke bragt Landet saa stor en Indtægt for udførte Landbrugsprodukter som det forrige Aar, men Nedslaget er ikke nær saa stort, som vi med Grund kunde ventet. Opsvinget i vor Udførsel var jo nemlig saa mærkbarlig stort i Landbrugsaaaret 1871—72, at man fristedes til at opfaste det Spørgsmaal, om ikke et tilfældigt Sammentræf

af flere særlig heldige Begivenheder vare Skyld i dette overordentlig gunstige Resultat, saa at vi maatte være belævede paa et stærkt Fald i det kommende Aar. Naar dette nu, som hosstaaende Beregninger godtgjøre, ikke har været Tilfældet, saa bliver det gode Resultat i Aar ikke alene glædeligt i og for sig, men næsten endnu mere derved, at det stempler det foregaaende Aars store Udbytte at være ikke et rent Spil af heldig sammenstødende Tilfældigheder, men meget mere at være Resultatet af en i vor Bedrift virkelig tilstedeværende Kraft, hvorved det da bliver sandsynligere, at vi ogsaa i de nærmest kommende Aar under nogenlunde heldige Omstændigheder kunne vente os et lignende Udbytte.

Medens ifølge hosstaaende Tabel Værdien af vort Landbrugs vigtigste Udførselsartikler*) i Gjennemsnit af de 7 Aar 1865—72 udgjør $35\frac{1}{2}$ Millioner Rigsdaler, beløber den sig i det sidste Aar (1872—73) til $47\frac{3}{4}$ Millioner og er altsaa over 12 Millioner større end et almindeligt Gjennemsnitsudbytte. I det forrige Aar, 1871—72, beløb Værdien sig til $51\frac{1}{2}$ Millioner**), og det sidste Aar viser altsaa for saa vidt en Tilbagegang af $3\frac{3}{4}$ Million, men dels var Udbyttet af Aaret 1871—72 som sagt overordentlig stort, dels er der et Par Omstændigheder, som i hvert Fald for en Del ville udjævne denne Skilning. Vor Udførsel i Juli Kvartal 1872 beløb sig nemlig

*) Paa et andet Sted i dette Hefte er meddeelt statistiske Data om Ud- og Indførslen i det forløbne Aar, sammenlignet med de foregaaende 8 Aar. Værdien af vor Overskudsudførsel af Landbrugets vigtigste Produkter i Fjor have vi beregnet efter de Priser, som ere meddelte i det statistiske Bureaus Aarsberetninger, og som ere ubregnede efter „Priser paa Varer i Partier til Udførsel“, udgivne af Kjøbenhavns Mæglere, og af „Kjøbenhavns Torve- og Havnepriser“. Endnu skal kun bemærkes, at medens vi i den lignende Oversigt i forrige Bind ikke medtog Værdien af den udførte Uld, har dette været Tilfældet i Aar.

**) Den Fejl i det statistiske Bureaus Meddelelser om Smørudførslen 1871—72, hvorom nærmere Oplysninger findes i dette Hefte under Afhandlingen „Danmarks Ud- og Indførsel“, er der taget fuldt Hensyn til ved de her meddelte Beregninger og Talstørrelser.

Værdien af vor Overfludsundersørelse i

	Landbrugsaaet 1872—73	Gjennemsnit af Finantsaarene 1865—72
Hvede	3,326,000 Rb.	4,059,000 Rb.
Rug	2,323,000 —	1,989,000 —
Bjerg	6,898,000 —	8,127,000 —
Havre	2,714,000 —	2,759,000 —
Erter	176,000 —	189,000 —
Bikker	25,000 —	3,000 —
Boghvede	24,000 —	1,000 —
Malt	36,000 —	31,000 —
Uformalet	15,522,000 Rb.	17,158,000 Rb.
Hvedemel	3,093,000 Rb.	1,534,000 Rb.
Rugmel	726,000 —	640,000 —
Bjergmel	246,000 —	330,000 —
Formalet	4,065,000 —	2,504,000 —
Ialt Kornvarer	19,587,000 Rb.	19,662,000 Rb.
Heste	1,989,000 Rb.	2,190,000 Rb.
Hornføceg	7,052,000 —	4,404,000 —
Kalve	110,000 —	20,000 —
Faar	410,000 —	65,000 —
Svin	5,442,000 —	878,000 —
Flæsk	1,637,000 —	2,231,000 —
Kjøb	192,000 —	241,000 —
Smør	9,379,000 —	4,013,000 —
Uld	1,947,000 —	1,606,000 —
Dyr, Fedevarer og Uld	28,158,000 —	15,648,000 —
Ialt Korn, Dyr, Fedevarer og Uld	47,745,000 Rb	35,310,000 Rb.

til 620,403 Tdr. Hvede, Rug, Byg og Havre, og af denne store Udførsel hidrørte sikkert den væsentligste Del fra September Maaned, da den nye Afgrøde af Aaret 1872 førtes paa Markedet. I Juli Kvartal 1873 udførtes derimod kun 239,331 Tdr. af de nævnte Kornarter, eller næsten 400,000 Tdr. mindre, og Grunden hertil maa maasse nok for en Del søges i at vore Forraad i Sommerens Løb væsentlig vare opbrugte, men sikkert ogsaa deri, at der kun udtærskedes forholdsvis lidt af Afgrøden 1873 i September Maaned, da Indbjergningen, formedelt Bejrliget, var forsinket og vanskeliggjort. Dernæst kan det nok i sin Almindelighed siges, at det er heldigere for Landet at tage sin Indtægt gennem Husdyrene og disses Produkter end direkte gennem Kornsalg, og i saa Henseende overgaaer det sidste Aar langt sine Forgængere, endogsaa Aaret 1871—72, der dog viste stor Fremgang i denne Retning; thi medens i dette Udførselsindtægten af Husdyrene beløb sig til næppe 24 Million Rd., har den i det sidst forløbne Aar udgjort over 28 Million Rd. For første Gang er Udførselsindtægten af vore Husdyr naaet op over Udførselsindtægten af vort Korn, og det endog med næsten 50 %, nemlig 28 $\frac{1}{2}$ Mil. imod 19 $\frac{1}{2}$ Mil., medens den i Gjennemsnit af de foregaaende 7 Aar har været 25 % lavere end Kornindtægten, nemlig 15 $\frac{2}{3}$ Mil. imod 19 $\frac{2}{3}$ Mil. Rd. — Vi tro derfor at maatte sige, at naar der tages tilbørligt Hensyn til alt dette, da maa Landets Indtægt i Aaret 1872—73 omtrent kaldes ligesaa glædelig som Indtægten i det foregaaende Aar, da Stigningen havde været saa forbausende stor.

Smidlertid ville vi allerede her gjøre opmærksom paa, at naar Indtægten af vort Agerbrug nu sammenlignes med Indtægten for en halv Snes Aar siden, da maa det ikke tabes ude af Betragtning, at der nu sættes betydelig større Driftskapitaler ind i det end tidligere, og at den store Stigning af vort Udbytte altsaa ikke ligefrem angiver vor forøgede Nettoindtægt; men dels er det jo hos os væsentlig Agerbruget selv, der har produceret de Summer, der ere nedlagte i det som

Driftskapital, og ikke som f. Ex. i England, hvor i mange Tilfælde de ved Bjergværksdrift, Kulgruber, Fabrikvirksomhed, Kolonialhandel og Skibsrederi tjente Kapitaler sættes ind i Agerbrugene, — og dels kan der ingen Tvivl være om, at vort Agerbrugs Nettoindtægt har været i stærkere Stigning end Udgifterne, saa at der ogsaa ad denne Vej, gennem Agerbrugets Hovedresultater, ydes Bevis for, at vore Forder og Besættninger ere taknemlige og lønnende for de Forbedringer, som vi paa en fornuftig Maade lade dem blive til Del. Derimod turde det være et Spøgsmaal, om det stærkt forøgede Udbytte af vor Bedrift tillige er i Stand til at forrente de, især i de sidste Aar, stærkt stigende Ejendomspriser; i hvert Fald er det en almindelig Mening, at disse stige saa stærkt mere paa Grund af den store Tilbøjelighed til at blive Ihændehavere af Jord end paa Grund af de Renter, som denne kan svare af de høje Kjøbesummer, thi i mange Tilfælde paaftaaes det, at Jorden næppe vil forrente Kjøbesummen med 4 %. Dette har ganske vist ikke noget at sige, saafremt Fremgangen og Stigningen i Ejendomspriserne vedblive, da man saa i Ejendommenes Værdiforøgelse vil faa Erstatning for den lavere Rente, som de nutidige Kjøbere i de første Aar maa nøjes med, og saa længe Tiden bærer med, vil den høje Kjøbesum netop tvinge til kraftigere Virksomhed og stærkere Udvikling af Agerbrugets Hjælpemidler. Men paa den anden Side er det ogsaa klart, at de med store Kjøbe- eller Grundkapitaler belastede Ejendomme ogsaa have en meget ringere Bæreevne, hvis uheldige Tider (Aaar, Krig, Kriser) skulde indtræffe, og at Agerbrugets fortsatte Udvikling da let vil blive utilbørlig hæmmet deraf. Det er vist ogsaa under Forudsølelsen heraf, og lokkede af de høje Priser, at mange ere villige til at sælge; men ogsaa de vanskeligere Arbejderforhold ere i ikke saa Tilfælde den nærmeste Aarsag dertil, især for en Del ældre Landmænd, der ikke kunne finde sig i det forøgede Bryderi ved Folkeholdet. Imidlertid har hverken det store Antal Ejendomme, der salbydes, eller de stigende Lønninger til Arbejderne, eller Uroen blandt

disse endnu foraarfaget nogen kjendelig Standsning i Ejendomsprisernes Stigning, thi Tallet af Kjøbelystne er endnu overvejende stort.

Som allerede berørt, er det især paa Husdyrbrugets Omraade, at der kjendes saa betydelige Fremstridt. Dette har hidtil fortrinnsvis viist sig paa Mejeriomraadet, og bedre Kobesætninger, bedre Fodring, bedre Benyttelse af Mælken har i de sidste Aar mere end noget andet lagt almindeligt Beslag paa Landmændenes Opmærksomhed og Overvejelse. Det er ogsaa overordentlig glædelige Resultater, der allerede i saa Henseende ere naaede. Vor Smørudførsel, der i en Del Aar havde holdt sig temmelig konstant mellem 37 og 47,00 Tdr. aarlig, steg i Aaret 1871—72 til 69,677 Tdr. og i det nu forløbne Landbrugsaar (1872—73) endog til 96,193 Tdr. Foruden en fortsat Indførelse af Koldvandsmejerier, udvidet Benyttelse af Mejeriassistenter og andre Fremstridt, som allerede ere omtalte i de tidligere Aarsoversigter, er der især 2 Mejerisager, der i det forløbne Aar have tilbragt sig Opmærksomheden, nemlig Benyttelsen af den amerikanske Smøræltmaskine, som første Gang var udstillet ved Landmandsmødet i Nykjøbing, og som i den forløbne korte Tid har vundet en meget stor Udbredelse, især efterat den urimelig høje Pris, der krævedes for de første Exemplarer, senere er faldet meget betydeligt; — og dels Kjærningen af sød Fløde, der, efter at denne Slags Smør har faaet et stort Marked her i Landet, navnlig til Henpakning i Blikdaaser og Forsending til oversøiske Steder, har havet Smørpriserne til en hidtil ukjendt Højde, enkeltvis endog over 150 Rd. pr. Td. — Vor Osteproduktion, der hidtil har staaet paa et meget lavt Trin, saa at vi i en Række af Aar have maattet indføre lidt over 1 Million Pd., begynder ogsaa at gjøre Fremgang, og dette gjælder ikke blot om Skummetmælksosten ved Mejerierne, men ogsaa om Tilvirkningen af finere Ostesorter, der, navnlig iværksat paa et Par mindre Gaarde Nord for Kjøbenhavn, i flere Aar har ført Beviset for at være meget fordelagtig. Om det staaer i

Forbindelse hermed, at vor Overstudsindførsel af Ost i det forløbne Aar er aftaget med næsten $\frac{1}{3}$ Del eller 300,000 Pbd. skulle vi lade være usagt, men det synes ikke urimeligt.

I nær Forbindelse hermed staaer den overordentlig stærke Stigning i Udførselen af Svin, hvis Vardi i det forløbne Aar har udgjort over 5 Millioner Rd., medens den i Gjennemsnit af de foregaaende 7 Aar ikke engang naaede op til 1 Million.

Kvægfejningen er i en lang Række af Aar stadig bleven trængt tilbage af Mejeridriften, og har maattet afgive den ene Gaard efter den anden til denne; paa Nerne og Nyllands Ostkyt er det kun ganske enkelte Gaarde, som endnu have bevaret Studeholdet, der i fordums Dage var en af Landets væsentligste Indtægtskilder, og selv i de Egne, hvor det længst bevarede sit Herredømme, f. Ex. paa Mors, er det ogsaa i det sidste Aar paa et Flertal af Gaarde bleven ombyttet med Kobesætninger. Den direkte Kvægdførsel til England, som det fgl. Landhusholdningselskab iværksatte 1865, gav imidlertid Stødet til en Ændring i dette Forhold; vel beredte Indførselsforbud i England, formedelst Kvægpesten, i de følgende Aar vor Udførsel store Vanskeligheder, men efterat disse ere hævede, efter at Rodfrugtdyrkningen har vundet større Udbredelse, og især efterat Kjødpriserne i det sidste Par Aar ere stegne stærkt, fæstes Opmærksomheden atter paa Fejningen, navnlig som et heldigt Supplement til Mejeribedriften, hvis overvejende Fordeleghed for de fleste af Landets Agerbrug ikke kan bestrides. Offentlighedens Understøttelse af denne Sag er da heller ikke udebleven; efterat Randers Amtshusholdningselskab for nogle Aar siden begyndte at uddele Præmier for fedt Slagtekvæg samtidig med at Selskabets almindelige Dyrskue afholdtes, og efterat der ogsaa ved Dyrskuet ved Landmandsmødet i Nykjøbing blev uddelt Præmier for fedt Slagtekvæg, er der i det forløbne Aar afholdt det første selvstændige Slagtekvægskue, nemlig af Kjøbenhavns Amts Landbosforening i Maj Maaned i Kjøbenhavn, og Forberedelser træffes til en Udvidelse heraf for

det kommende Aar og til et Fedekvægfæ i Aarhus, omfattende hele Jylland. Efterat Inspektør Buus 1866 havde givet en Meddelelse om Fedningen paa Etatsraad Tesdorpf's Gaarde, efterat Fedningspørgsmaalet var bleven behandlet ved Landmandsmødet i Nykjøbing af Etatsraad Tesdorpf og i Landhusholdningselskabet ved en Diskussion i Efteraaret 1873, og efterat Tidsskriftet havde bragt flere Meddelelser om denne Sag, besluttede Landhusholdningselskabet ved sin sidste Generalforsamling at stille 1500 Rd. til Præsidiets Raadighed for at søge uddannet en Konsulent i Fodrings- og særlig i Fedningsagen. — En væsentlig Betingelse for at Fedningen skal kunne betale sig er naturligvis, at man har Dyr, som egne sig dertil; den jydsk Race's langsomme Udvikling har i saa Henseende været en Hindring for at naa ønskelige Resultater; man har derfor i de gamle Fedegne i det nordvestlige Jylland allerede i flere Aar benyttet Korthornstyre eller en Blanding af Korthorn- og Ballumerkvæget, ligesom ogsaa Etatsraad Tesdorpf tilbøls i dette Njemed har dannet sig en Stamme af Breitenburgerkvæget, medens derimod Lehnsgreve Knuth-Knuthenburg søger at udvikle en Stamme af jydsk Kvæg med tidligere og stærkere Udvikling end almindeligt. Foruden dette træffes ogsaa hist og her enkelte Tyre af Korthornskvæg eller af det friske sortebrøgede Kvæg, men Bestræbelserne i saa Henseende ere endnu i deres Begyndelse og have i Reglen endnu ikke taget nogen bestemt Form eller noget bestemt Maal. Forhaabentlig ville de kommende Aar bringe baade mere Klarhed og bestemtere Krav i saa Henseende.

Om vore øvrige Husdyr skal kun bemærkes, at der ikke i mange Aar er lagt saa mange Heste til som i det forløbne, og at Priserne holde sig ualmindelig høje, og at vor Udførsel af Faar har været i meget stærk Stigning i de sidste Aar. En ny og ikke uvæsentlig Indtægtskilde er i det sidste Aar Aar aabnet ved en stærk Udførsel af Æg til England; i det forløbne Aar beløb Landets Indtægt for udførte Æg sig endog til over 300,000 Rd.

I det forløbne Aar er Sukkerroedyrkningen for første Gang iværksat i større Omfang paa den danske Jord, efter at der er bleven opført 2 store Fabrik anlæg til Udvinning af Roesukker, hvoraf det ved Odense, Sukkerfogeriet „Odense“, der er anlagt af Aktieselskabet „De danske Sukkerfabrikker“, udelukkende beskæftiger sig med at udtoge Sukker af Roer, som kjøbes af de omboende Landmænd, medens det andet Anlæg, Sukkerfabrikken „Lolland“, der er anlagt af et Aktieselskab, som er dannet i dette Djemed, og som ledes af Brødrene Erhard og Johan Frederiksen, selv avler sine Roer paa de hosliggende Gaarde Højbygaard og Røbbollegaard, der have et samlet Areal af 1200 Tdr. Land, og som i dette Djemed ere forpagtede i 20 Aar. — Det første af disse Anlæg kan ifølge „Ugeskrift for Landmænd“, der giver en uforligere Skildring af disse 2 Anlæg, daglig forarbejde 2000 Centner Roer og drives med en samlet Dampkraft af 175 Heste. Bygningerne have kostet 160,000 Rd. og Maskinerne 155,000 Rd. Fabrikken beskæftiger daglig 200 Arbejdere. Den har betalt Roerne med 40 $\frac{1}{2}$ pr. Centner. Udfogningen begyndte den 13de December 1873. — Fabrikken „Lolland“ er beregnet paa et dagligt Forbrug af 1500 Centner; Bygningerne, hvoriblandt findes 21 Arbejderboliger til 40 Familier, have kostet 180,000 Rd., og Maskinerne, hvis Dampkedler have en samlet Kraft af 175 Heste, have kostet 200,000 Rd. Fabrikken har iaar avlet 150,000 Centner Roer paa 420 Tdr. Land, og Udgifterne dertil have beløbet sig til 33,633 Rd. Fabrikken begyndte sin Virksomhed den 7de Januar 1874.

Ligesaa er der iaar for første Gang her i Landet dyrket store Arealer med Eikorierødder, efterat flere Tørreovne i dette Djemed ere blevene opførte. Medens Eikoriedyrkningen paa „Søndersøgaard“, hvor over 90 Tdr. Land brugtes dertil, kun har givet et simpelt Udbytte, da Jordens Kultur ikke var tilfredsstillende, har den paa andre Steder, hvor Arealer fra 10—40 Tdr. Land ere blevene benyttede dertil, givet et særde-

les godt Udbytte, naar der var sørget tilstrækkeligt for en god dyb Bearbejdning og rigelig Gjødning af Jorden.

Forbrugen af kunstig Gjødning er i stadig Stigning, hvilket blandt andet fremgaaer af det statistiske Bureaus Meddelelser for de sidste 3 Aar. Ifølge disse var vor Overfludsindførsel i Landbrugsaaaret:

	af kunstig Gjødning:	af naturlig Gjødning:
1870—71	8,667,387 Pd.	14,040,666 Pd.
1871—72	12,436,222 —	21,333,564 —
1872—73	16,853,935 —	20,909,287 —

Gjødningssforeningerne vinde stadig større Tilslutning, navnlig blandt de mindre Jordbrugere, som igjennem et af Foreningerne kontrolleret Fællesindkjøb have en let Udgang til at skaffe sig gode Varer og i Reglen billige Priser. Flere større Gjødningssfabrikker ere blevne anlagte i det forløbne Aar, og i Aarets sidste Dage har Udvidelsen af en stor Svovlsyrefabrik foranlediget en Prisnedsættelse paa denne Vare, der benyttes i saa stort Maal ved Tilvirkningen af de fleste kunstige Gjødningssarter.

Erfaringerne om de Fordele, som et større kontrolleret Fællesindkjøb af kunstig Gjødning medførte, foranledigede, at man søgte at vinde lignende Fordele ved et Fællesindkjøb af underjagt Markfrø, og den Indbydelse dertil, som d'Frr. Udgivere af Landmandsblade og Gartner Wendt i dette Nje-med udstedte ifjor Vinter, fandt en betydelig Tilslutning, og benyttedes ved Foraarsindkjøbet af 1,996 Deltagere, der brugte 225,000 Pd. til en Indkjøbspris af 50,000 Rd., hvoraf de 86 % eller omtrent 193,500 Pd. bestod af Kløver, Rajgræs- og Timotheifrø. Bestyrerne af dette Fællesindkjøb have udgivet en udførlig Beretning om Resultaterne og Erfaringerne af dette første Aars Virksomhed paa dette Omraade, og efter den Aabenhed, hvormed der aflægges Regnskab, tør man sikkert vente, at Forretningen ikke blot vil blive til Held for Deltagerne, der slutte sig til den, men ogsaa for vor Frøhandel i det Hele taget, for hvilket Formaal den af Redaktør E. Møller-

Holst oprettede Kontrolanstalt for Undersøgelse af Markfrø vedvarende og ihærdigt virker.

I Sylland er der i det forløbne Aar dannet et „jydsk Haveselskab“, hvorom Meddelelse findes i forrige Bind af Tidsskriftet, og til hvis Formaal: at fremme Frugttrædyrkingen i Sylland, man maa ønske det al muligt Held, da det er en Sag, som højlig trænger til at fremhjælpes.

Det danske Hedeselskab fortsætter med stor Ihærdighed sine Bestræbelser for at vække Interessesen for en hensigtsmæssig Benyttelse af de store Hedearcaler. Foruden de Retninger, hvori Selskabet tidligere har virket, navnlig ved at støtte Engvandingforetagender og Skovplantninger paa Heden, har det tillige rettet sine Bestræbelser paa Opdyrkingen og Benyttelsen af de store Hedemosoarealer, som findes i Sylland, og det har i dette Njemed dels ladet foretage en stor Mængde Analyser af Torvejord fra de jydste Hedemoser og Hedekjær, dels udgivet en Beretning om den Nimpause Moseskultur, der i Hannover og flere Steder i Tyskland skal have bragt smukke Resultater.

Endnu skulle vi af væsentlige Fremskridt i Aaret 1873 kun tilføje, at Anvendelsen af Mejemaskiner, der i det foregaaende Aar vandt Fodfæste paa den danske Jord, har bredt sig stærkt, og at de mange forbedrede engelske og amerikanske Mejemaskiner efterhaanden ogsaa vinde et godt Omdømme her i Landet, saa at Mejemaskinen ventelig inden ret mange Aars Forløb maa faa Plads blandt de i vore større Landbrug uundværlige Maskiner.

S. C. la Cour.